

37.015.31:004.9:373.3

Коновальчук І. М.,
*канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри
початкової освіти та культури фахової мови.
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир.*

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У Державному стандарті початкової освіти визначено, що учні мають розвивати компетентності у сфері техніки й технологій, які формують допитливість, прагнення до пошуку нових ідей, уміння спостерігати та досліджувати, висувати припущення й робити висновки. Важливим компонентом є інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає формування цифрової грамотності, розвиток пізнавальних та комунікативних умінь, а також безпечне й етичне використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Саме ці положення стандарту окреслюють потенціал ІКТ як чинника формування пізнавальної активності молодших школярів [1].

Інформатизація освіти розглядається як один із провідних напрямів загального процесу інформатизації суспільства. Її впровадження в закладах освіти зумовлене потребами сучасного розвиненого суспільства, яке висуває нові вимоги до якості та змісту навчання. У цьому контексті інформаційно-комунікаційні технології постають невід'ємною складовою освітнього процесу, забезпечуючи його інноваційність, відкритість та відповідність глобальним тенденціям розвитку освіти [2].

Узагальнюючи результати наукових пошуків, можна стверджувати, що інформатизація освітнього процесу в початковій школі постає не лише як технічне оновлення, а як стратегічний напрям розвитку сучасної педагогіки. Саме тому важливим є аналіз підходів до формування пізнавальної

*Наукові ініціативи сьогодення України:
правові, економічні, соціальні та поведінкові аспекти*

активності учнів у контексті використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Над дослідженням пізнавальної активності працювали такі науковці, як С. Божук, Н. Гродська, С. Ладивір, О. Катеруша, В. Лозова, В. Моляко, О. Пехота, О. Пометун, Л. Проколієнко, Л. Романенко, С. Романюк, Г. Стадник, О. Савченко, О. Скрипченко, Т. Ткачук, Л. Шелестова та інші.

Особливості впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес розкрили у своїх працях І. Будах, М. Головань, А. Григорчук, С. Колесніков, Г. Лома, В. Смоляк, В. Шакоцько та інші.

Аналіз психологічної та педагогічної літератури свідчить, що поняття «пізнавальна активність» не має усталеного визначення, а вчені здебільшого окреслюють його характерні риси: допитливість, інтерес до нового, прагнення до самостійного пошуку знань, активність мислення, творчий підхід та здатність до аналізу й узагальнення.

За Психологічним словником-довідником Ю. Приходько та В. Юрченка, пізнавальна активність визначається як вид психічної активності, що проявляється у формі розгорнутої пізнавальної діяльності. Центральним процесом цієї діяльності є мислення, а її характерними ознаками виступають допитливість і творчий підхід [3].

Ми трактуємо пізнавальну активність як психічний стан готовності та діяльності, у межах якого особистість учня проявляє себе у процесі навчання, демонструючи результативне оволодіння знаннями й уміннями.

Необхідними умовами формування пізнавальної активності молодших школярів є: поєднання діяльності вчителя та учнів, спрямованих на вдосконалення навчального процесу; зміна характеру взаємин між учителем і учнями, коли останні можуть виступати у ролі вчителів, а пошук істини стає спільним і цікавим для обох сторін; організація стимулюючої діяльності та проблемно-пошукового навчання; активізація мисленнєвої діяльності через пошук різноманітних шляхів розв'язання навчальних проблем; формування позитивного ставлення до

Наукові ініціативи сьогодення України: правові, економічні, соціальні та поведінкові аспекти

навчання та залучення учнів до творчої діяльності. Крім того, учитель повинен систематично впроваджувати інноваційні підходи й методи, що сприяють розвитку пізнавального інтересу учнів початкової школи.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – це система сучасних цифрових засобів, методів і ресурсів, що забезпечують створення, обробку, збереження, передачу та використання інформації. Вони охоплюють технічні пристрої, програмне забезпечення та мережеві сервіси, сприяючи організації комунікації, підтримці освітнього процесу й формуванню інформаційної культури особистості.

Серед новітніх форм і методів навчання, спрямованих на розвиток пізнавальної активності молодших школярів, ІКТ мають особливе значення. Вони не лише доповнюють традиційні педагогічні засоби, а й створюють нове освітнє середовище, що стимулює активність дітей, підвищує мотивацію та розвиває самостійність. Застосовування електронних підручників, інтерактивних платформ і мультимедійних ресурсів робить навчання інноваційним, динамічним та відкритим до сучасних викликів.

Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес початкової школи створює умови для формування у дітей здатності орієнтуватися в інформаційних потоках навколишнього світу, опанування навичок роботи з інформацією відповідно до їхніх вікових можливостей, а також розвитку вміння обмінюватися даними за допомогою сучасних технічних засобів. Це, у свою чергу, сприяє досягненню успіху в будь-якій діяльності в сучасному інформаційному суспільстві.

Роль учителя в умовах впровадження інформаційно-комунікаційних технологій залишається провідною. Педагог добирає навчальний матеріал для організації діалогу, розробляє структури та алгоритми взаємодії учнів із цифровими інструментами, визначає критерії управління їхньою діяльністю. Зміст його праці змінюється, що потребує постійного оновлення знань, професійного зростання та високого рівня методичної та інформаційно-цифрової

Наукові ініціативи сьогодення України: правові, економічні, соціальні та поведінкові аспекти

компетентності.

Професійну діяльність учителя початкових класів можна розглядати як багатокomпонентну систему, що включає навчальну, виховну, діагностичну, організаційну, мотиваційну, розвивальну та управлінську складові. Важливим є уміння педагога здобувати нові знання й займатися самоосвітою, адже це забезпечує його подальший професійний розвиток і ефективність у застосуванні ІКТ. Постійне вдосконалення та готовність до інновацій відкривають можливості для практичного застосування ІКТ у щоденній роботі вчителя. Використання інформаційно-комунікаційних технологій не лише урізноманітнює форми навчання, а й стимулює пізнавальну активність учнів, створюючи умови для їхньої самостійної роботи та розвитку критичного мислення.

Практичне застосування ІКТ у роботі вчителя початкових класів реалізується через інтерактивні презентації, мультимедійні матеріали, освітні платформи, онлайн-тести та інші інструменти. Їх інтеграція сприяє активізації пізнавальної діяльності школярів, адже вони залучаються до пошуку, аналізу й творчого опрацювання інформації, що формує самостійність, критичне мислення та готовність до навчання протягом життя.

Сьогодні цифрові технології перетворюють уроки на інтерактивний простір, де діти навчаються із зацікавленістю та активно включаються в освітній процес. Доцільно розглянути конкретні приклади практичного застосування ІКТ у роботі вчителя початкових класів.

Наприклад, інтерактивні ігри на платформах Kahoot чи Quizizz перетворюють уроки на захопливі змагання, де учні навчаються швидко мислити, перевіряти себе й отримувати задоволення від власних досягнень та активної участі у навчанні. Впровадження таких ігор стимулює пізнавальну активність молодших школярів, адже вони залучаються до пошуку правильних відповідей, аналізу інформації та творчого осмислення навчального матеріалу. Це створює умови для формування критичного мислення, підвищує інтерес до навчання, сприяє розвитку навичок самоконтролю, формує

Наукові ініціативи сьогодення України: правові, економічні, соціальні та поведінкові аспекти

вміння працювати в команді та посилює мотивацію учнів.

Платформи Google Classroom та Microsoft Teams забезпечують ефективну організацію навчального процесу, де учні отримують завдання, виконують їх онлайн і одразу бачать результати. Використання цих сервісів сприяє формуванню навичок самостійної роботи та відповідальності, адже діти навчаються планувати власний час, контролювати виконання завдань і аналізувати отримані результати. Інтеграція зазначених платформ підсилює інтерес учнів, оскільки вони залучаються до пошуку інформації, співпраці з однокласниками та творчого представлення власних ідей.

Онлайн-платформа Padlet використовується у навчанні та творчій діяльності як зручний інструмент для організації групових завдань, мозкових штурмів, презентацій чи дослідницьких проєктів. Учні можуть додавати текст, зображення, відео, посилання або малюнки, а вчитель має можливість структурувати матеріал і керувати процесом. Padlet – це інтерактивна «стіна», де діти колективно створюють проєкти, діляться ідеями та матеріалами. Застосування цього ресурсу сприяє розвитку співпраці й комунікативних навичок, адже учні навчаються працювати разом, узгоджувати думки та презентувати результати спільної діяльності. Такий формат підсилює навчальну мотивацію учнів, оскільки вони залучаються до творчого опрацювання інформації, аналізу матеріалів та взаємного обміну знаннями.

Онлайн-сервіс LearningApps пропонує широкий спектр готових інтерактивних вправ (пазли, кросворди, вікторини), які допомагають урізноманітнюють уроки та надають їм ігрового характеру. Використання цього ресурсу сприяє розвитку пізнавального інтересу дітей, адже вони залучаються до розв'язання завдань у цікавій формі, перевіряють власні знання та отримують миттєвий зворотний зв'язок. Застосування LearningApps сприяє розвитку логічного мислення, уваги й умінь аналізувати інформацію.

Онлайн-середовище Scratch призначене для створення програм та анімацій, що дає змогу учням початкової школи

Наукові ініціативи сьогодення України: правові, економічні, соціальні та поведінкові аспекти

розвивати логічне мислення, креативність і навички роботи з алгоритмами. Використання цього інструменту сприяє формуванню основ програмування у доступній ігровій формі, адже діти навчаються будувати послідовності дій, експериментувати з різними сценаріями та спостерігати результат власної роботи. Такий підхід активізує пізнавальну діяльність учнів, розвиває здатність до творчого вирішення завдань, формує навички планування й підвищує мотивацію до навчання.

YouTube Edu та інші освітні відео використовуються для пояснення складних тем у доступній формі за допомогою коротких навчальних роликів. Використання таких ресурсів підвищує інтерес учнів і сприяє якісному засвоєнню матеріалу, адже візуальний та аудіальний формат допомагає поєднувати теоретичні знання з практичними прикладами. Перегляд освітніх відео активізує пізнавальну активність дітей, розвиває здатність до сприйняття й узагальнення інформації, формує навички самостійного навчання та підвищує мотивацію до здобуття нових знань.

Безкоштовна онлайн-платформа PhET пропонує інтерактивні симуляції для вивчення природничих наук і математики. Вона дає змогу учням моделювати різні явища та проводити експерименти у віртуальному середовищі. Використання цього інструменту активізує пізнавальну діяльність школярів, розвиває критичне мислення та навички дослідницької роботи, формує здатність робити висновки на основі спостережень та стимулює прагнення до самостійного пізнання.

Онлайн-портфоліо Seesaw дає змогу учням зберігати власні роботи (малюнки, аудіо, відео), а вчителі й батьки можуть відстежувати їхній прогрес. Використання цієї платформи сприяє розвитку навичок самопрезентації та рефлексії, адже діти навчаються демонструвати результати своєї діяльності, аналізувати власні досягнення й отримувати зворотний зв'язок. Робота з платформою формує відповідальність за власне навчання, удосконалює

Наукові ініціативи сьогодення України: правові, економічні, соціальні та поведінкові аспекти

комунікативні навички та мотивує учнів до активної участі у навчальному процесі.

Практика використання інформаційно-комунікаційних технологій у початковій школі є потужним механізмом розвитку пізнавальної активності учнів, адже вони роблять навчання більш цікавим, інтерактивним і наближеним до реального життя. ІКТ сприяють формуванню критичного мислення, креативності, дослідницьких навичок, комунікації та співпраці, а також допомагають дітям відчувати впевненість у власних силах. Водночас роль учителя трансформується: він стає фасилітатором, наставником і організатором, який спрямовує дитячу активність, інтегрує цифрові інструменти у навчальний процес і підтримує творчі й дослідницькі ініціативи. Перспективи подальших досліджень полягають у пошуку оптимальних моделей взаємодії між учителем, учнем і цифровим середовищем, що забезпечуватимуть ефективність та інноваційність освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87. URL: https://osvita.ua/legislation/ser_osv/59891 (дата звернення: 01.12.2025).
2. Постанова Верховної Ради України. Про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 2022–2024 роки : Постанова від 30.03.2021 № 2360-IX // *Голос України*. 2021. № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2360-20#Text> (дата звернення: 29.11.2025).
3. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб., 4-те вид., випр. і доп. К.: Каравела, 2020. 418 с.